Gørding Herreds tingbøger

Af Gert Ravn Nørgaard

Uanset hvordan vi ønsker at søge tilbage i egnens historie, kan vi ikke komme uden om tingbøgerne. Desværre er de ofte vanskelige at læse, idet både ordvalg og stavemåde adskiller sig væsentligt fra nutidens sprog.

For Gørding Herreds vedkommende er der bevaret tingbøger fra 1641. Tidligere eksisterer der dog en række sager, som er læst ved retten i naboherrederne[1] og på landstinget i Viborg.

I 1660 indførtes enevældet i Danmark, to år efter i 1662 har vi den første matrikeljordebog med hartkorn, som er en slags forløber eller kladde til matriklen 1664, der danner grundlaget for vore sognes ejendomshistorie op til i dag[4].

Har man 1664-matriklen i den ene hånd, og tingbogen i den anden, så kan man i realiteten sætte liv i alle sognets gårde og huse på godt og ondt.

Oversættelsen af Gørding Herreds tingbøger har jeg derfor ladet begynde i 1660. Perioden forud dækkes af tingbøger for årene 1641, 43, 45 og 51. Fra 1652 til 1659 mangler de fuldstændigt, de sidste år på grund af den fjendtlige besættelse[2] af egnen, hvor tingbøgerne ikke førtes.

En del af sagerne i 1660 vedrører da også hændelser, som fandt sted i Gørding Herred i krigsårene. Af størst interesse er nok de mange bo- og ejendomsregistreringer, med tilhørende afkald (skifter) og skøder på de ikke helt få fæste- og selvejergårde, som fandtes i Gørding Herred i 1660erne.

Markstridigheder om hegn og skel, eller bortløbne kreaturer, der åd af naboens kornmark, ses også af og til. Andre sager kunne være misligholdelse af ægtkørsler for lensmanden, eller sager om skatterestance og disses hurtige inddrivelse. Egentlige kriminelle sager var der ikke mange af, dertil var straffen vel nok for stor og udslettende.

Fra Gørding Herreds tingbog 1660 vil jeg gengive et par repræsentative uddrag fra mine oversættelser[3]:

»Mandagen den 6. augusti. Høring: Hans Olufsen i Gørdinglund, Christen Jacobsen i Ildsted, Lauritz Pedersen i Darum, Hans Knudsen i Lourup, Christen Lintrup i Weirup og Jens Eskesen i Maltbek«.

»Johanne Ebesdatter i Gørdingmølle, et vidne, det forne Johanne Ebesdatter stod her i dag for ret og dom, og beklaged sig, at hendes salige husbond afgangne Anders Møller af Gørdingmølle haver været udi stor gældsbesværing

til adskilige godtfolk, og nu udi denne ulykkelighedstid, hun deres fælles gods og løsøre, havde været og blevet borttaget, og fraplyndret, og nu efter fjendens afmarch, ikke visse råd eller middel, at kan gøre nogen udlæg eller betaling derfor, at des årsag stod forne Johanne Ebesdatter nu for tingdom, opsagde og fragår, alt arv og gæld, efter hendes salige mand Anders Møller, at forne Johanne Ebesdatter efter hendes salige husbond hverken udi arv eller gæld, i nogen måde vilde undgælde. Alt dette så for os er passeret bekræftes ved vores indsegl. Signatum Jacob Jensen, Eske Tyggesen[1] og Hans Nielsen Bredstrup«.

»Søren Lund i Lill Darum et vidne, det forne Søren Lund stod i dag for tingdom på hans salig broder Kield Lund i Stor Darum hans efterladte børns vegne, nemlig Hans Kieldsen, Jacob Kieldsen og Anne Kieldsdatter, som forne Søren Lund i Lill Darum er rette laugeværge for, og på deres vegne, opsagde og fragår al arv og gæld, efter deres salige fader Kield Lund, og for Hans Kieldsen, Jacob Kieldsen og Anne Kieldsdatter, at de hverken vil arve eller gælde efter bemeldte deres salige fader Kield Lund i nogen måde. At dette for os er passeret bekræftes med vores indsegl. Sig. Utsupra«.

»Mandagen den 8. Octob: Anders Vind i Lill Darum, Hans Tierborg i Stor Darum, et vidne, det forne Anders Vind og Hans Tierborg her i dag for retten, gav Darum Sognemænd sag for en hest, som salig Claus Carelsen, og Hans Tierborg haver lobet og sagt god for, på mendige Darum Sognemænds vegne, og blev udgiven i deres contribution i svendskens tid, inden gav den sag for 2 tønder øl, og 2 kander brændevin, som stor ubetalt endnu hos Jacob Grumsen i Ribe, og derfor idag tog del på disse efterskrevne, nemlig Jacob Uluer 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Iver Nielsen i Uluer 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Thames Nielsen i Uluer 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Hans Carelsen 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Christen Jacobsen 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Mattis Battesen 2 rigsdaler i heste og 28 skilling i øllet, Christen Jepsen 1 mark i heste og 2 skilling i øllet og 3 mark og 10 skilling i en ager, Berete Nielsdatter med hendes laugværge 2 mark og 1 skilling i heste og 5 skilling i øllet og 7 mark og 3 skilling i en ager, og Hans Hansen 1 mark og 1 skilling i hesten og 2 skilling i øllet, og 3 mark og 10 skilling i en ager, Jens Andersen i Lill Darum og Niels Hansen i Stor Darum, afhjemlet her i dag for tingdom, med oprakte fingre og ed, at de i dag en måned gav menige Darum Sognemænd og umyndige med deres laugværge 8 dages varsel, 14 dages 3-4-5 og 6 ugers varsel, for dele, dom, vidner og søgsmål på forne Anders Vind og Hans Tierborgs vegne, at så i sandhed gangen og faren er, bekendes med vores indsegl herundertrykt. Utsupra: Jacob Jensen, Iver Nielsen og Hans Bredstrup (4)«.

»Mandagen den 15. Octob: Iver Nielsen i Darum et vidne, forvinder Hans Frandsen, Peder og Morten Frandsen med oprakte fingre og ed, at Niels Thamsen haver bekendt, at det var Hans Thamsens plag i Tanderup, som forne Niels Thamsen i Darum havde hos sig, og stod Niels Thamsen, Hans Frandsen, Peder og Morten Frandsen, alle til vedermålsting, og hørte dette vidne. Sig: Utsupra Jacob Jensen, Eske Tyggesen og Hans Nielsen Bredstrup«.

Ja, som det ses af sagen den 8. oktober, så kunne selv en hest give anledning til noget brændevins- og øldrikkeri blandt menige Darum sognemænd og de umyndige (kvinder) med deres laugværger (mænd).

Var man rigtig dreven i at skrive egnsskuespil, var der mange sager i vore gamle tingbøger, som egnede sig godt til en dramatisk nyopsætning. Tingsagerne afspejler også nogle af datidens sociale vilkår for kvindens og mandens tilværelse på landet.

Læser man tingbøgerne, kommer man tæt på datidens virkelighed.

Kilder:

1 »Skast Herreds Tingbøger bind 2.1 ekstrakter 1654-1665« af GRN, Aal 1991 (sagerne 14.3 og 21.11.1654, 8.1.1661).

2 »Kjærgaard Birks Tingbøger bind 3 ekstrakter 1656-1680« af GRN, Aal 1988. Se der side 10-11.

3 »Gørding Herreds Tingbog 1660« af GRN, Aal 1991.

4 Om gamle møntværdier og hartkorn: »Slægtshistorisk Grundbog med øvelser i gotisk skrifttydning« af GRN, Aal 1986. Se side 38-45 og 98-101.

Gert Ravn Nørgaard, f. 1947 i Hammel, uddannet som folkeskolelærer 1992. Redaktør og udgiver af Vardesyssel Aarbog siden 1984. Har udgivet en lang række lokalhistoriske artikler og værker og oversat kirke- og tingbøger. Adr.: Granvænget 3, Aal, 6840 Oksbøl.